

Os ferreiros na arte

Juan Manuel Álvarez Guillán

Sempre que falamos de ferreiros pensamos nun oficio de artesáns, transmitido de avós a pais, de pais a fillos no que a forxa, o martelo e a zafra son os elementos centrais. Pero o ferreiro, segundo Mircea Eliade “crea as armas dos heroes, non se trata soamente da súa fabricación material senón que el as transforma en armas máxicas. O ferreiro igual que o alquimista é un señor do lume, pois mediante o lume opera o paso dunha sustancia a outra”. Todo o misterio que encerra a forxa, ese lume sobrenatural que dobrega o ferro, fixo que moitos artistas tomaran coma fonte de inspiración e protagonistas a eses feiticeiros que son os ferreiros.

A fragua na pintura

Na pintura atopamos algúns exemplos onde a fragua e o forxador, vestido de humano ou deus transita de artesán a artista. Na **Fragua de Vulcano** de Diego Velázquez, o tema que se mostra é moi mundano aínda que algúns dos seus protagonistas sexan deuses. Apolo, no cadro, un rapaz novo, descarado, vestido cunha túnica vermella, adornada a cabeza con loureiro, entra na fragua do ferreiro Vulcano, de abundante perilla e coxo, que o mira sorprendido, rodeado dos seus traballadores, e todo para dicirlle que a súa muller Venus, deusa do amor, ponlle os cornos cun tal Marte, deus da guerra. O paradoxo é que os ferreiros están traballando na coiraza do burlador, de aí esas caras de asombro, como dicindo “enriba de burro apaleado”. Como se pode ver nesta obra do século XVII (1630), a fragua mudou pouco ou nada respecto aos talleres máis recentes: a zafra ocupando o lugar central da representación no que nos chama a atención esa lámina de ferro

A fragua de Vulcano, Diego Velázquez. 1630. Museo do Prado, Madrid

incandescente, os martelos distribuídos por toda a escena, a fragua ao fondo co lume que perfila os contornos dos protagonistas.

En paralelo a esta obra realista, cercana e actual, temos a obra coetánea de Louis Le Nain **Venus na fragua de Vulcano**, na que o tema vén ser case o mesmo, pero un pouco distinto. Nesta obra é Venus a que entra no taller e semella dicirlle ao seu home:

- Mira, non lle fagas caso ao Apolo, que é moi novo e só di parvadas.

Podemos ver elementos parellos aos de Velázquez: a zafra ocupa o lugar central de novo, a fragua no fondo perfila aos protagonistas, e á esquerda, no chan, tamén hai unha coiraza. O mesmo autor pinta **A fragua**, que se atopa no museo do Louvre, tea costumista, protagonizada por un ferreiro e a súa familia. Respecto deste tema mitolóxico hai outras dúas obras barrocas que tamén merecen destacarse, **A fragua de Vulcano** de Luca Giordano que está no museo do L' Hermitage en San Petesburgo e **Vulcano forxando os raios de Xúpiter**, de Rubens, que se atopa no Museo do Prado.

Posteriormente, un mestre universal da pintura como Francisco de Goya veuse seducido pola arte dos ferreiros

Venus na fragua de Vulcano, Louis Le Nain, 1641. Musée Saint Denis, Reims.

e pinta **A fragua**, obra que anuncia o realismo francés da segunda metade do século XIX. Pintada para a súa casa da Quinta do Xordo, é unha pequena metáfora na que os ferreiros son o pobo español e o ferro é o exercito francés no contexto da Guerra da Independencia.

Outros moitos artistas (Gericault, Santiago Ruisiñol, William Turner, J. Wrigt de Derby....) pintaron ferreiros pero citalos a todos sería algo tedioso. Eu quedome con aqueles que dignificaron este oficio, aparentemente vulgar, de xente pobre e traballadora, que requiría dun esforzo titánico, sobrehumano, co fin de perpetuala, para que ninguén se esquecese destes magos artesáns da forxa, o martelo e a zafra.

A fragua, Francisco de Goya. 1819. Frick collection, New York.

Os ferreiros na escultura,

Na busca de exemplos de ferreiros na escultura, saímos de Vigo, pasamos por Palencia e rematamos en Helsinki.

En Vigo, na praza da Industria está o **Monumento ao Ferreiro** de Guillermo Steimbrüggen, é un ferreiro esencial, desprovisto de toda pel, co xeito vigoroso de querer martelar unha peza na zafra. Está composto de varias pezas ensambladas no mesmo lugar polo escultor.

Unha obra que chama moito a atención, é o **Monumento ao Ferreiro** feito por Inmaculada Amor, que se sitúa na pequena vila palentina de Mazariegos, na que de maneira esquemática, case transparente, xogando coas luces e as sombras, pon de relevo os elementos básicos dun ferreiro: a boina, o peto, o martelo, o incre e o caldeiro onde arrefriar os materiais,

A viaxe remata uns cantos quilómetros ao norte, en Helsinki. Alí Felix Nylund, na praza dos tres forxadores levanta **Os tres ferreiros**, obra que é un símbolo do traballo humano e a cooperación entre as persoas. O ferreiro que levanta o martelo é o propio escultor. Obra realista con toques clásicos que foi

Monumento ao ferreiro, Inmaculada Amor, Mazariegos (Palencia), 2002

danada en 1944, durante a Segunda Guerra Mundial, na zafra aínda queda un burato feito pola metralla.

A forxa no cine

A sétima arte non esqueceu as estes titáns do ferro. Dende as Cruzadas ata a posguerra civil española pasando polo cine mudo dos anos vinte atopamos numerosas mostras. **No Reino dos Ceos** (2005), película de Ridley Scott, vemos como o ferreiro medieval é o núcleo sobre o que xiraba a supervivencia da vila, o depositario dos segredos da transformación do ferro en ferramentas e armas coas que defenderse. A recreación do taller de ferreiro no inicio do filme reúne os elementos substanciais, a zafra, o martelo e a forxa, elementos que non mudaron case nada co

Os tres ferreiros, Felix Nylund, Helsinki, 1932

paso do tempo. Neste taller dunha pequena vila de Francia en 1184, reside un *ferreiro* chamado Balián (Orlando Bloom) que non pode esquecer os recordos da súa esposa, quen recentemente se suicidara a consecuencia da morte do seu fillo. Cando un grupo de Cruzados chega á vila, Balián coñece o seu verdadeiro pai, o Barón Godofredo de Ibelín (Liam Neeson), que veu de Xerusalén co fin de recoñecelo e nomealo o seu sucesor. Balian asasina a un sacerdote e decide seguir o seu recentemente coñecido pai no seu regreso a Xerusalén, coa esperanza de conseguir a redención e o perdón para el e para a súa esposa en Terra Santa.

Tras distintos acontecementos, Balián termina descubrindo a corrupción da clase eclesiástica e a ameaza que se ceme sobre o Reino de Xerusalén polo exército musulmán, ao mando de Salah al-Din. Balián, tras varios días de cruenta pelexa, chega a un acordo con Saladino, deixando Xerusalén e volvendo á súa vila en Francia.

O **ferreiro** de Buster Keaton é unha película muda de 1922, no que Buster fai das súas nunha ferrería ata que o dono comeza unha pelexa que o leva ao cárcere. Buster encárgase de atender os clientes cos seus cabalos, pero tamén se encargará de esnaquizar un precioso Rolls Royce.

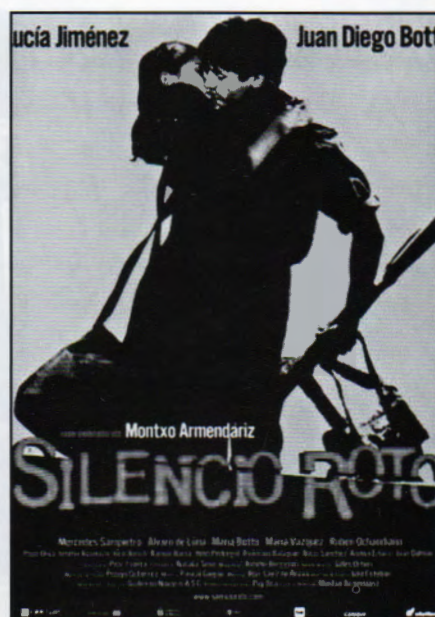
Monumento ao ferreiro, Guillermo Steimbrüggen. Praza da Industria, Vigo. 1970

reino de los cielos

O ferreiro de buster keaton

silencio roto

Este itinerario filmico da forxa acaba cunha película española do ano 2001 de Montxo Armendáriz **Silencio Roto**. No inverno de 1944 Lucía (Lucía Jiménez), unha moza de 21 anos, regresa a unha pequena vila de montaña e alí atopa a Manuel (Juan Diego Botto), un novo ferreiro que colabora cos maquis, guerrilleiros que, ocultos na serra, non se resignan ao triunfo do franquismo. Lucía empeza a sentirse atraída por Manuel, sobre todo polo valor que mostra ao xogar a vida para defender as súas ideas. Cando, por fin, Manuel se bota ao monte, Lucía descobre a inhóspita realidade da vida, xa que nas baleiras rúas da vila só deambulan o silencio e o medo. A pesar diso, a súa paixón por Manuel anímaa a permanecer alí.

Un ferreiro do Grove

Este artigo é unha pequena homenaxe ao meu pai, Porfirio, ferreiro desde os 14 anos, que aprendeu o oficio en Sisán, ala polos anos 40, anos de penurias e miserias. Montou máis tarde unha pequena forxa de fol no seu Reboredo natal, pasando polo rúa do Vento ata acabar no taller de Virxe das Mareas no Grove.

Como lle dicía sempre a miña avoa, escolleu este oficio para escapar da fame, para casar, para gañar cartos, para educar os seus fillos... Oficio que co paso do tempo ilusionouno, amou e perfeccionou. El foi o creador dos remolques, aparellos metálicos e de madeira, de tres rodas, cun tirador dianteiro que servía para dirixir e tamén para frear, para facilitar o transporte das colleitas, da roupa, dos equipamentos. Traballou tamén coas áncoras das bateas, coa cadea, e fixo rizóns para as dornas. Todo segredo que o ferro pretendía agochar no seu vigor, el procuraba a

forma de desenredalo, de descubri-lo. O taller era tamén un lugar de reunión, especialmente nas tardiñas de inverno, onde se buscaba calor e conversa. Alí traballaron xuntos, riron, contaron contos e xantaron Gerardo, Miguel o Chouriso, Juanito Tiramedúas, Manolo, meu pai e outro moitos.

Para o mellor ferreiro do mundo, do que tanto aprendín, sobre todo a ter responsabilidade e a ter vergoña do traballo; e do que tanto me quedou por aprender, tantas conversas flotando no aire, sen rematar.

Taller da rúa do Vento, de esquerda a dereita: Gerardo, meu pai e Juanito Tiramedúas. 1968.